

## **ПРОЦЕС СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ**

**Мар'яна Гринців,**  
кандидатка психологічних наук,  
старший викладач кафедри соціальної педагогіки та корекційної освіти,  
Дрогобицький державний педагогічний університет  
імені Івана Франка,  
E-mail: [m\\_hryntsiv@dspu.edu.ua](mailto:m_hryntsiv@dspu.edu.ua)

**Мар'яна Бажан,**  
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,  
спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, ОП «Інклюзивна освіта»,  
факультет історії, педагогіки та психології,  
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Одним із ключових завдань інклюзивної освіти є не лише засвоєння освітньої програми, але й формування у дитини з особливими освітніми потребами практичних умінь і навичок, необхідних для подальшої соціалізації.

Соціалізація є ключовим чинником повноцінного розвитку особистості та її ефективної взаємодії з суспільством. Згідно з загальноприйнятим визначенням, соціалізація (від латинського слова *socialis*, що означає «суспільний») – це процес включення людини в життя суспільства, активного засвоєння нею соціального досвіду, ролей, норм і цінностей, необхідних для успішної діяльності в ньому.

Цей процес охоплює кілька етапів: адаптацію, під час якої дитина пристосовується до норм і вимог соціуму; індивідуалізацію, коли вона усвідомлює власні можливості; інтеграцію, що передбачає пошук свого місця в суспільстві через використання особистих якостей; ранню трудову стадію, на якій відбувається професійне становлення через трудову підготовку в умовах інклюзії.

У розвитку дитини з особливими освітніми потребами можна виокремити кілька етапів соціалізації [3].

Початковий етап – інтеграція в соціум. На цьому рівні соціалізація дитини з особливими освітніми потребами (ООП) неможлива без активної підтримки з боку батьків або осіб, які їх замінюють. Сім'я виступає першим соціальним інститутом, що сприяє соціальному становленню дитини. Вона створює природне середовище для її всебічного розвитку та відповідає за забезпечення умов для фізичного, духовного, інтелектуального, культурного й соціального зростання.

Саме в сім'ї формуються перші уявлення дитини про цінності людства, взаємні стосунки між людьми, а також моральні якості дитини з ООП. Ефективність соціалізації в сім'ї визначається багатьма факторами, зокрема тим, наскільки родина правильно сприймає особливості розвитку дитини, як швидко адаптується до них і які реабілітаційні стратегії обирає. На цьому етапі на соціалізацію можуть негативно впливати певні особливості сім'ї.

Одним із важливих завдань педагога є допомогти батькам сприймати свою дитину з ООП як унікальну особистість. Важливо, щоб родина відчувала підтримку педагогів, бачила зацікавленість учителів у розвитку дитини та їхню готовність сприяти її вихованню. До ключових факторів, що сприяють успішній соціалізації дитини з ООП у сім'ї, належать: повага до дитини, прийняття її такою, як вона є, похвала й заохочення, активне спілкування, уважне спостереження, акцент на її сильних сторонах та застосування ефективних методів інструкцій.

Щодо батьків учнів з ООП, основне завдання вчителя полягає в наступному: налагодженні контакту та формуванні довірливих, партнерських відносин із сім'єю; сприянні інтеграції батьків дітей з ООП у спільноту інших батьків класу; регулярному обміні інформацією про навчальний процес, виховання, інтереси та особистісні особливості дитини; залученні батьків до розробки індивідуальних планів розвитку

(ІПР) та індивідуальних навчальних програм, а також до участі в навчанні, вихованні та позакласних заходах; організація ефективної співпраці з іншими учасниками психолого-педагогічного супроводу; розробка спільних рекомендацій для батьків разом з іншими фахівцями, щоб вони почувалися комфортно вдома та в класі; організація участі батьків у створенні портфоліо дитини; забезпечення підтримки сімей, які виховують дітей з ООП в закладі освіти [1].

Другий етап соціалізації дитини – це навчання в закладі освіти, де інклюзивна освіта є важливим чинником. Основними агентами соціалізації в школі є вчителі, які повинні створити модель взаємодії дітей з соціумом, виконуючи свою роль у цьому процесі. Хоча на цьому етапі роль вчителя в соціалізації дитини збігається з виховною функцією, існує певна різниця. Виховна функція зосереджена на передачі духовно-моральних, естетичних та інших цінностей, тоді як соціалізуюча функція готує дитину з ООП до взаємодії з реальним соціальним середовищем, яке є менш структурованим і більш схильним до суперечливих ідей.

Рівень ефективності соціалізуючого впливу освітнього закладу визначається сукупністю всіх аспектів шкільного життя, як офіційних, так і неформальних психолого-педагогічних чинників. До неформальних умов, відомих у англomовних країнах як «приховані», належать загальна атмосфера школи, характер міжособистісних відносин між учасниками навчального процесу, особливості педагогічної діяльності, методи розв'язання конфліктів і культура організації навчального закладу. Формальна складова освітнього процесу спрямована на формування системи знань, умінь і навичок.

Оцінювання навчальних досягнень може здійснюватися як за загальними критеріями, встановленими для всіх учнів у системі загальної середньої освіти, так і за індивідуальними показниками, визначеними відповідно до навчальної програми конкретного учня.

Основні принципи роботи вчителя з учнями з ООП включають: сприйняття цих учнів як таких самих, як і інших дітей у класі; включення їх у всі види діяльності з адаптацією або модифікацією завдань відповідно до можливостей кожної дитини з ООП; участь у колективних формах навчальної діяльності, а також у спільних позакласних і позашкільних заходах, зокрема святах, іграх, конкурсах та екскурсіях.

Ми виокремлюємо кілька основних напрямків соціалізації дитини: розвиток її інтелектуальної сфери; розвиток мовленнєвих і емоційних навичок; допомога у подоланні соціально-педагогічних труднощів і вікових криз; розвиток позитивної Я-концепції шляхом акцентування на сильних сторонах дитини; зміцнення моральних цінностей і формування позитивних особистісних якостей; адаптація в колективі однолітків та інтеграція до соціально значущої діяльності школи, а також участь у добровільній суспільно корисній діяльності.

Отже, управління процесом соціалізації дітей, зокрема з дітьми з особливими освітніми потребами, у закладі освіти включають [4]:

- забезпечення ефективної взаємодії між фахівцями спеціальної освіти, вчителями, класним керівником, психологом, асистентом вчителя та іншими членами команди психолого-педагогічного супроводу, а також батьками дітей з особливими освітніми потребами;
- організація курсів підвищення кваліфікації для педагогів з метою ознайомлення та впровадження форм і методів соціалізації дітей з ООП у навчальний процес та позакласну діяльність.;
- регулювання психологічно-педагогічними, культурно-гігієнічними та індивідуальними заходами, спрямованими на розвиток дитини;
- сприяння процесу інтеграції дітей з обмеженими психофізичними можливостями та розвитку комунікативних навичок у колективі.;
- реалізація взаємодії між батьками дітей з нормотиповим і порушеним психофізичним розвитком, а також між педагогами і батьками.

Отже, можна зробити висновок, що процес соціалізації дітей з ООП в освітньому закладі повинен бути чітко організованим, зокрема під керівництвом адміністрації, і передбачати активну участь батьків. Від керівництва залежить належна організація взаємодії учасників освітнього процесу, що сприятиме створенню відповідного соціального середовища, де дитина з особливими потребами буде почуватися комфортно серед однолітків.

*Список використаних джерел:*

1. Аріщенко А. Інклюзивний освітній простір ЗВО України: сучасний стан та перспективи розвитку. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2018. № 5 (79). С. 381-389.
2. Колупаєва А.А., Таранченко О.М. Діти з особливими потребами в загальноосвітньому просторі. Путівник для педагогів: навчально-методичний посібник. Київ: «Фенікс», 2010. 96 с.
3. Кравченко Т. В. Соціалізація дітей шкільного віку у взаємодії сім'ї і школі : монографія. Київ: Фенікс, 2009. 416 с.
4. Матрос О. Інклюзивна освіта дітей з фізичними порушеннями як фактор їх соціальної адаптації. Social work and social education. 2019. № 3. URL: <https://doi.org/10.31499/.3.2019.190396> (дата звернення: 16.05.2021).